

ПРАВОПИС ЧАСТОК

Спостереження над мовним матеріалом

Прочитати текст. Визначити тип і стиль мовлення. Аргументувати своє твердження. Чим подобається вам осінь? Що відбиває заголовок: тему чи основну думку тексту?

А як би ви назвали його? Порівняти свій заголовок із тими, що дібрали ваші однокласники. Вибрати найкращий і записати.

НЕПОСТУПЛИВА ОСІНЬ

Пізня осінь... Усе-таки осінь проти зими не те, що зима проти зими. Навесні не встигне зблиснути сонце, як зима підбирає своє старе лахміття і вмить щезає. Осінь же, вперта й непоступлива, добирає своє до останнього. Уже вітер жене перші сніжинки-розвідниці, а в чорній лісосмузі палахкотить червленим листям самотній дубок, ряхтить листячком глід чи яскравиться груша-дичка. Потухне тонконіг і вівсяниця, зламається од вітру петрів батіг, а в лісі ще не думає всяка зелень, якої влітку і не помічаєш у буянні різнотрав'я (За А. Вернигорою).

Назвати службові частини мови, використані в тексті. Яку роль вони відіграють? Поміркувати, чи може бути текст без службових частин мови. Пояснити. Виписати частки. З'ясувати їх розряд за значенням.

Про землю піклуйся -
ЗОЛОТИМ зерном
милуйся.

Народна творчість

Частки зі словами
пишуться **разом, окремо і**
через дефіс.

Разом пишуться:

1. Части **аби, де, сь, чи, що, як, ані, чим, ні:**
абиколи, якраз, деякий, хтось, щодня,
якнайліпше, анітрохи, чимдуж. Але: поки що,
дарма що, ледве що.

2. Части **би, б, же, ж, ось, он, то** у складі
сполучників: щоб, якби, немовбито, адже,
отже, також.

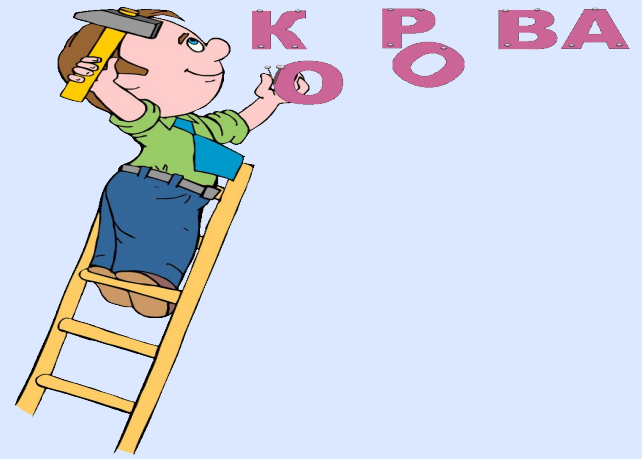
Через дефіс пишуться частки **будь-**, **небудь-**, **казна-**, **хтозна-**, **-бо**, **но-**, **то-**, **-от**, **-таки**, **бозна-**: **будь-**коли, **бозна-**хто, **стій-**бо, **як-**от, **умів-**таки, **так-**то. **Але:** **хтозна** в кого, **будь** у чому, **все ж таки**, **хтозна й хто**; **таки** вивчив, **таки** домогся свого.

Окремо від інших самотійних слів пишуться частки **же, ж, то, ось, он, хай, нехай, би, б, що то, що за, чи то:** Голос криниці — чого ж ти замовк? (Л. Костенко). Що за золота у вас дитина (А.Тесленко).

Написання часток

Окремо	Через дефіс	Разом
<p>1 Якщо між часткою і словом, до якого вона приєднується, стоїть інша частка: <i>чим би то, все ж таки, веди ж бо.</i></p> <p>2 Формотворчі: <i>сказав би, хай цвіте.</i></p> <p>3 Модальні підсилювальні (крім <i>бо, но, то, от, таки</i>): <i>написав же, швидко й пішли.</i></p> <p>4 Заперечні: <i>не сидіти, ні один.</i></p> <p>5 Якщо частки складаються з двох слів: <i>хоча б, що за, навряд чи.</i></p> <p>6 Якщо частка <i>що</i> стоїть після слова, до якого відноситься: <i>поки що, тільки що, десь-де</i></p>	<p>1. Коли підсилюється значення окремих слів (якщо частка стоїть безпосередньо після слова, до якого відноситься): <i>зробили-таки, такі-от, прибирай-но, ходім-бо.</i></p> <p>2. Частки <i>казна, хтозна, будь, небудь, бозна, бо, чортзна, но, то, от, таки, казна-чий, хтозна-коли, так-то чортзна-хто</i></p>	<p>1. Частки <i>аби, де, чи, сь, що, як, ані, ні, чим: аби-коли, якнайкраще, якраз, чимшвидше.</i></p> <p>2. Частки <i>би(б), же(ж), ось, он, то</i> у складі сполучників і сполучних слів <i>щоб, якби, немовби-то, щодо.</i></p> <p>3. Слова <i>осьде, онде</i> (залежно від вимови можна писати й окремо: <i>ось де, он де</i>), <i>адже, отже, та-кож, щоб</i></p>

Лінгвістичне дослідження

Розкрити дужки й записати частки, згрупувавши їх за правилами написання: разом, окремо і через дефіс.

Аби(хто), де(які), що(сь), мов(би), ніби(то), те(ж), от(же), каз-на(який), хіба(що), таки(знав), ні(з)ким, де(про)кого, тільки(но), пішов(таки), співай(бо), не(спішив), не(в)же, все (ж)таки, якимсь(то), чим(би)то.

Скласти три-чотири речення, використовуючи подані частки. З'ясувати роль часток у реченнях.

Зробити синтаксичний розбір одного речення.

Творче завдання (за варіантами)

Від поданих прислівників утворити нові слова за допомогою часток казна, хтозна, сь, ані. Записати їх.

Варіант 1: скільки, звідки, трохи.

Варіант 2: давно, високо, мало.

Пояснити правопис утворених слів.
Виділити орфограми.

Слід розрізняти частки **би(б)**, **же(ж)**, що пишуться окремо, і то, що пишеться через дефіс (сказав же, зробив би, такий-то), від **би(б)**, **же(ж)**, то, що є частиною сполучників та часток і пишуться разом (щоб, нібито, немовби).

1. Виділити частку з речення (слова)

2. Визначити розряд за значенням

5. Визначити вид частки за будовою

модальна

словотворча

формотворча

3. Обґрунтувати написання

разом

окремо

через дефіс

Навчальне редагування

Прочитати сміховинку. Чи можна назвати її текстом?
Аргументувати свою думку. Передати своїми словами
зміст прочитаної розповіді.

РОЗПОВІДЬ

— Питає, звідкіль я прийшов та що знайшов. Ходив
дещо, та коли я що або абощо, то нехай мені абищо. От що, а не то що,
а ви кажете, що там що чи абощо! Нехай мені бозна-що, коли збрехав
що про що або нащо! (*Народна творчість*).

**Виписати частки. Визначити їх розряди за значенням та пояснити
правопис.**

**Перебудувати розповідь так, щоб вийшло зрозуміле зв'язне
висловлювання. Використати якомога більше різних за значенням
часток.**

**Запам'ятати правопис слів все-таки, все ж таки, авжеж, навряд,
скажи-бо, скажи ж бо, навіть, та й, ще й, невже, хоча б.**

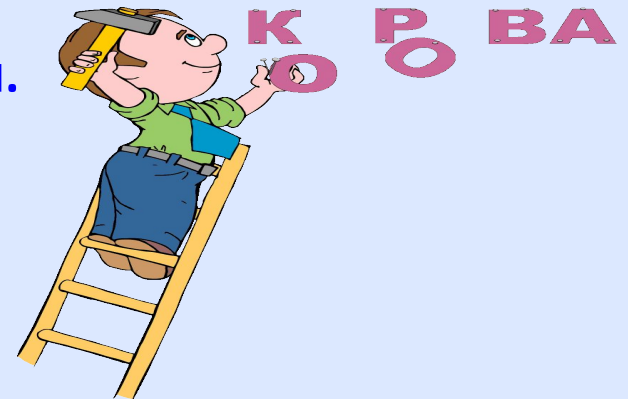

Дослідження-відновлення

Прочитати. Визначити межі речень, розставити розділові знаки. Довести належність тексту до художнього стилю. Який тип молення використав автор? Які речення можна доповнити частками?

Чудові стеги білоцерківські прекрасно тут ранньої весни коли прокидається земля коли все на степу наливається життєдайним соком починає рости тягнеться буйно до сонця чудові ці стеги влітку коли шумлять хліба коли жайворонки весело заливаються в небі коли до млості припікає сонце величний цей степ восени коли поля готові віддати свої незчисленні багатства коли з тріском лопаються на баштанах дивовижні великі кавуни і тече з них густий медовий сік коли цвітуть пізні гречки і п'янять та бадьорять їх пахоці людину (За С. Скляреном).

Переказати текст, використовуючи частки. Позмагатися, хто з однокласників використав найбільше часток.

Розподільне письмо

Розкрити дужки й записати слова та словосполучення в три стовпчики залежні від правопису: у перший — ті, що пишуться окремо, у другий — разом, у третій — через дефіс.

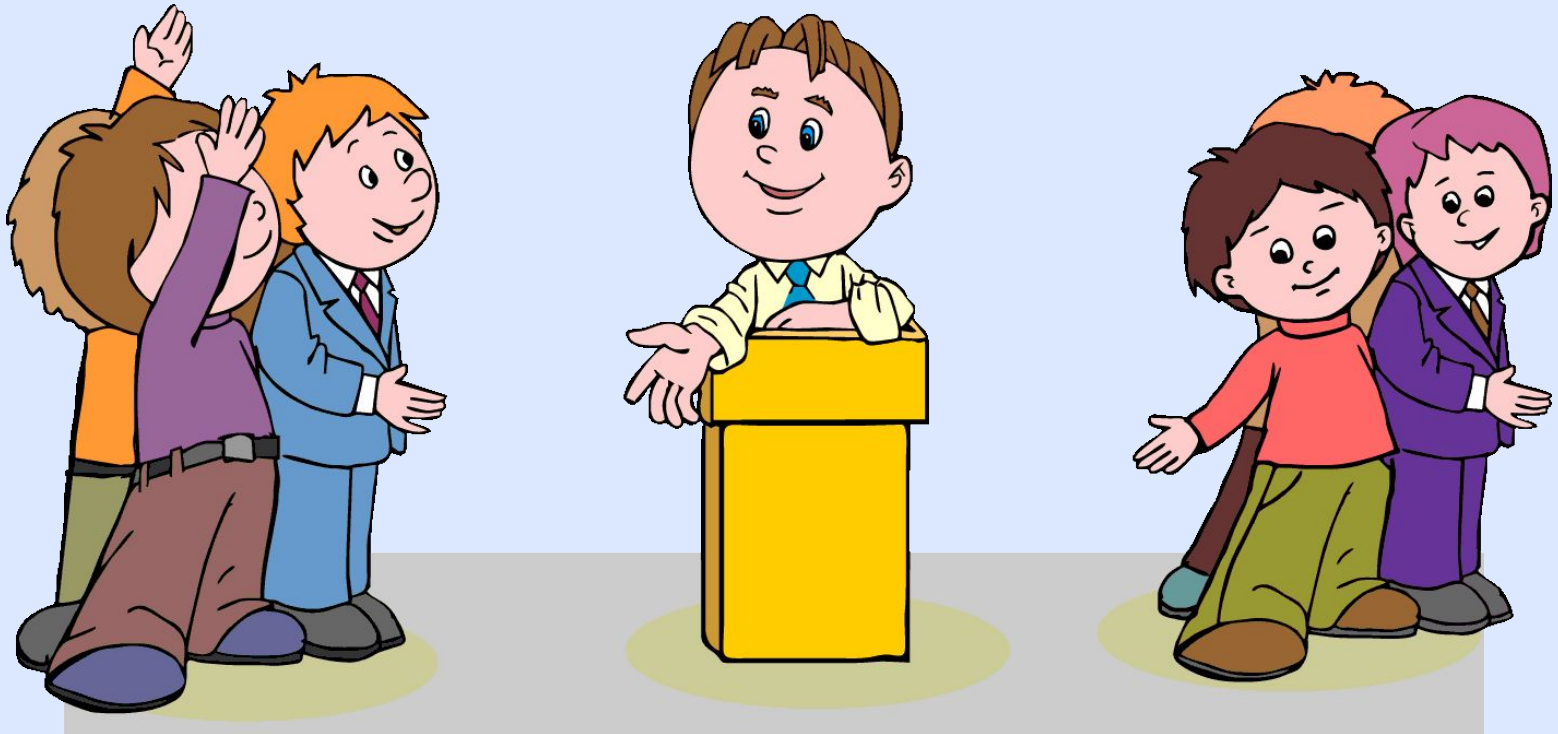

Написав (би), немов (би), як (небудь), економимо (чи) мало, спотикається (що) разу, казна (що), надумав (таки), електроніка (ж), майнув тільки (що), та (ж) так, роздивився (таки), а все (ж) таки, отакий (то), робить (аби) як, ні (до) кого, іди (ж) бо, пішов (аби) куди, (будь) куди, чого (б) небудь, (ні) скільки, стань (бо), (он) куди, (ген) далеко, тільки (но), ось (так), ото (ж), все (таки), отак (от), от (же).

Гра «Хто найшвидше і найбільше?»

Записати якнайбільше слів із часткою будь, урахувуючи те, що ця частка може стояти перед словом і після нього.

Подумати і дати відповіді:

1. Коли частки пишуться разом?

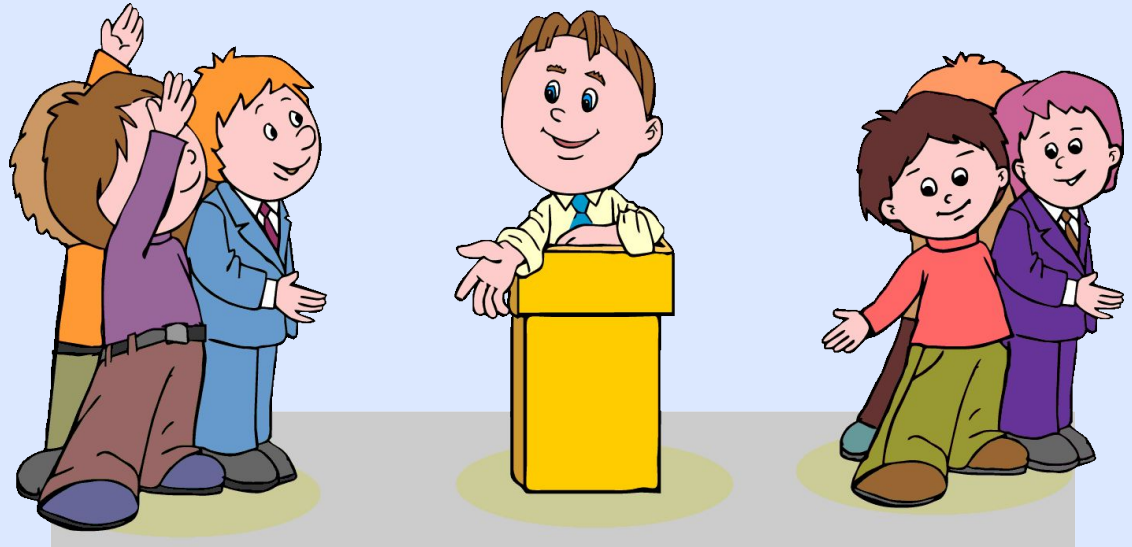
2. Яка різниця між словами теж і те ж?

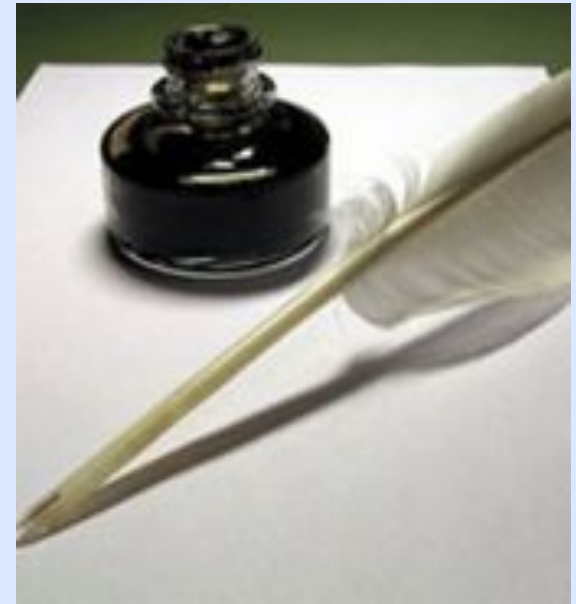
Аргументувати відповідь.

3. Коли частки пишуться через дефіс?

4. Коли частки пишуться окремо?

5. Довести правильність написання часток годі-бо, візьми ж бо, таки попередив, все-таки, авжеж, хоч би.

Домашнє завдання

1. Відгадати загадки.

1) Які дві частки разом літають? 2) Які частки ріжуть хліб? 3) Які чотири частки можна утворити зі словом онде. 4) Які частки наказують?

2. Скласти діалог (8–10 реплік) на тему «Рослинний і тваринний світ мого краю», використовуючи різні за написанням частки.